

51
DE
TYPHO CONTAGIOSO
DISSERTATIO,

CUJUS PARTEM QUINTAM

VENIA EXPERIENTISS. FACULTATIS MEDICÆ ABOËNSIS

PUBLICÆ CENSURÆ SUBJICIUNT

ISRAËL HVASSER,

MED. DOCT., CH. MAG., MED. PRACT. PROFESSOR P. & O. REGII
COLLEGII SANITATIS HOLMIENSIS MEMBRUM.

ET

JOHANNES TENNBERG

STIPENDIARIUS PUBLICUS SATACUNDENSIS.

EN AUDIT. MEDIC. DIE XI MARTII MDCCCXVIII.

H. B. M. S.

A B O Æ

EXCUDERANT J. C. FRENCKELL ET FIL.

nus excitentur & stagnent, vaporibus mephiticis, nec omissis, quæ eosdem destruunt, auxiliis, diligenter curetur, ut purus & salubris conservetur circa hominem aër. Quæ hunc in finem adhiberi possunt, subsidia, ad exponendam, quam sibi postulat febris typhodes, curationem prophylacticam pertinent. In præsentî breviter monuisse sufficiat, hanc curationis partem diligentissimam sibi vindicare medicantis vigilantiam, curamque maxime alioquin assiduam, si hæc una negligitur indicatio, irritam de ceteris iacere. Altera, quæ ad universum spectat, indicatio hæc est, ut morbum secundum eum astheniæ vel hyperstheniæ gradum cures, quem heic ex principiis ætiologicis vel semioticis ponendum putares. Pathologi, qui ex illo caractere ipsam morbi essentiam explicare posse sibi sunt visi eamque aut in asthenia universali aut in prævalente inflammatoria cerebri conditione positam voluerunt, eas tradiderunt curandi vias, quæ, si nimis persequeris studio, nisi in perniciem ducere nusquam possunt. Quamvis hyperstheniæ illud vel astheniæ ingenium, quod induere morbum quemque videmus, ex sua cujusque ægrotantis constitutione pendeat, indicationesque, antiphlogisticam vel incitantem curandi rationem jubentes, sic revera non nisi in casu, ubi omnes ad characterem statuendum necessariæ suæ cujusque conditiones cognitæ sunt, raræ haberi possint, attamen non est, siquidem sine partium studio perpenditur typhi decursus, insitias eundum, eum in universum posse, quoties nulla majoris momenti anomalia incidit, quantum ad vim symptomatum apparentem attinet, in dua describi stadia, quorum prius, magna systematis vascularis irritatione insignitum. debilitantem aut admodum passivam saltem curandi rationem requirit, posterius autem ob graviorem, qui tum accedit, systematis nervosi adfectum incitantium remediorum necessi

ecessitatem adfert. Primo febris stadio semper nocent stimulantia, quid? quod ne constitutioni quidem maxime asthenicæ profunt, sicut in posteriori morbi periodo vel robustissima corpora male habet methodus antiphlogistica. Quum igitur curationem ex incitante & debilitante methodo compositam poscat febris typhodes, probe tenendum est, ambas has, quatenus intendendæ & extendendæ sint, e sua cujusque constitutione pendere.

Antiphlogistica febris in primo stadio curatio intra hoc circumscripta versari debet, ut æger ab omni defendatur stimulorum influxu, qui systematis vascularis irrationem augere possit; ut potui detur dilutum aliquid & mucilaginosum cum addito pro re nata succo acidulo, tamarindis & quæ his sunt similia, atque ut ecoproticis & leniter laxantibus parva portione datis soluta sit alvus. Quamvis majori sæpe incremento aucta videatur systematis vascularis actio, neutiquam tamen inde impulsus recte descendens ad periculum remediorum, quæ absolutiorem debilitandi vim possideant. Scilicet his raro opus erit, si magis præcipua, quæ in hoc stadio indicata nos jam supra posuimus, remedia adhibentur, facileque usus eorum in gravem abibit perniciem, quum systemati vascolari sic ea præcipiatur agendi vis, quæ in posteriori febris stadio est ad criticam ejus actionem necessaria. Propter deficientem efficaciam innocentius quidem esse videtur nitrum, cujus tamen usus, quum vicem satis adeo suppleat murias hydrargyrosus haud inepte habetur in typho supervacaneus nec, quamvis falsa sine dubio sit, qua idem infimularunt, sanguinem dissolvendi & humores putrefaciendi criminatio, immerito putatur stomachum præter necessitatem obruendo & debilitando perniciosum in febrem exserere effectum.

Rationibus, quarum in sequenti mentio fiet, impellentibus, cum fructu nonnumquam adhiberi possunt purgantia, quæ tanto partium studio commendavit Hamilton, sed ut directe debilitantia numquam tuto arripiuntur, quoniam humores in tubum intestinalem derivando eumque debilitando in avia deducunt critica naturæ molimina &, quod in posteriori febris stadio periculosissimum accidere potest symptoma, alvi ad diarrhœam proclivitatem augent.

Detractiones sanguinis universales. Hoc tanti momenti & a multis tantopere collaudatum remedium æstimatoris probe tenendum est, heic de normali tantum typhi forma agi, non de ea anomalia, ubi naturam febris mutarunt inflammationes locales. Quantumvis in hoc demum casu necessariæ sint venæ sectiones, perraro tamen in illo ad heroicum adeo subsidium contugiendum esse videtur. Multoties quidem profuisse perhibetur, quum vero id, credo, non nisi constitutionibus hypersthénicis contigerit, utique non est, quod ex singulari casu perpetuum statuatur præceptum. Nec in typho, quamdiu locali adfectu nondum se prodidit inflammatoria conditio, alia esse potest hujus medicinæ indicatio rationalis, quam a localibus ejusmodi inflammationibus præcavere, nec alias igitur incidit, nisi quoties e constitutione dominante, ex ingenio epidemiæ aut phlogistica ægrotantis diathesi justa nascatur causa, cur istam decursuræ febris aberrationem timeas. Quas vero aliis in casibus audes, detractiones sanguinis, ut detumeat systematis vascularis irritatio, certa semper molientur pericula. Quando robusti corporis hominem e typho febricitantem curaturo tibi causa subest, cur emetica dare velles, sed ne hæc inflammatorum cerebri statum excitent, caute times,
recte

recte tum venas ante secabis, sanguinem pro constitutione hominis detractus. Neque tamen ad secandas venas tuto umquam descenditur, nisi maxima adjuncta cautione. Quamvis vel nulli disliceremus veritati prosperiorum hujus medicinae effectuum, quos ad suam theoriam explicandi rationes stabiliendas jactant recentiores quidam auctores, admodum tamen pauci sunt ejusmodi calus, si ad frequentiores spectamus, qui perniciosum ejus abusum testantur.

Transit plerumque septimo vel nono die febris typhodes, ut supra monuimus, ex inflammatorio in nervosum stadium. Minuta jam systematis vascularis irritatione & vehementia, laesi systematis nervosi symptomata, quae urgent, antiphlogisticae curandi methodo repugnant, stimulantium e contrario usum postulantia. Possunt igitur in hoc stadio praeter vesicatoria, camphoram & arnicam, quorum supra mentionem fecimus, alia etiamnum stimulantia cum fructu adhiberi, qualia sunt rad. valerianae, angelicae, serpentariae, senegae, tum etiam naphthae, ammonium & phosphorus. Inter alia in hoc stadio remedia excellens eminent melioris notae vinum, cujus salutarem effectum expertus testatur unus fere quisque medicus. Quae propinanda est, hujus medicaminis quantitas in totum statui non potest, quippe quam debilitati, quam indicant symptomata, & suae cujusque conditioni & consuetudini sit accommodanda. Ut in omnibus stimulantibus, sic in hoc quoque adhibendo necesse est, ut ad auctam vel minutam systematis vascularis actionem attente respiciat medicus, ne stimulatione justo minori nec majori detrimentum inferat.

De opii in typho utilitate dissentiunt auctores. At in univcrsum saltem nocere putant plerique. Ad ultimos febris dies restrictum voluit Sydenham, ante duodecimum ad idem decurrere vetans. In eandem sententiam loquuntur Huxham, Burserius, Stoll, v. Hildenbrand & Brandis. Majus autem in curanda febris typhode opio pretium statuerunt Cullen, Campbell, Ettmüller & Störk. Quando idiopathicus cerebri adfectus stupido manifestatur statu delirioque musitante, nec ulla majoris erethismi symptomata adsunt, in pejus semper ruere hunc adfectum, si adhibetur opium, sobria testatur experientia; infirmiori autem corporis constitutioni, cui magna subest nervorum irritabilitas, vel majoribus portionibus datum proderit opium, nec raro unicum supererit praesidium, ex quo ulla sperabitur salus. Sic quando decimo quarto die non quiescit febris, sed pergit ulterius in symptomata debilitatis & irritabilitatis, tum quoque erit, quod ad majorem irritabilitatem minuendam efficax illud remedium arripias.

Cortice peruviano & remediis, quæ huic similem habent efficaciam, sive tonicis admodum perniciose sunt in curando typho abusi. Quæ quum, ut in corpus efficaciam exferere possint, certam semper ab organis, quibus digeritur & concoquitur cibus, agendi integritatem requirant, quæ vero in febribus continuis & remittentibus sæpissime desideratur, quumque semper indicent symptomata typhi, magis minusve esse hæc organa adfecta, certe satis subest causæ, cur horum medicaminum usum ad convalescendi tempus reservatum velimus, ubi demum ad perfectam sanitatis & virium restitutionem non dubitanda excellere videntur virtute. Status ille quasi subinflammatorius, in quo sub posteriori febris stadio versan-

tur ventriculus & tubus intestinalis, & qui punctionibus abdominis & tactus impatientia cum aliqua ad diarrhoeam proclivitate manifestatur, non potest non omnibus augeri ingestis, ad quæ juste mutanda & assimilanda vires deficient organa digestionis, quamobrem etiam tam alimenta quam medicamenta tonica minus idonea sunt æstimanda, quæ in typho curando adhibeantur.

Adjutrice arte iis succurrere symptomatibus, quæ e spontaneo naturæ molimine cum minuta febris vehementia ut effectus provenire videntur, tertia demum est indicatio generalis, cui in typho curando satisfacere debet medicus. Quod spontaneos sub ineunte febris vomitus sequitur, levamen medicis causam attulit, cur emetica aut sub stadio prodromorum aut in veræ febris initio mox post finitam frigoris accessionem adhibuerint. Si forte gastricus cum febris complicitus est status, magis etiam elucet, quæ in hoc casu dantur, emeticorum adeo ab omnibus probata utilitas Præcipuam, ut jam diximus, in idiopathicum cerebri adfectum vim exerunt, cutis adjuvant actionem, & prophylacticam habent testante Sydenhamo efficaciam adversus colliquativam illam diarrhoeam, quæ in posteriori febris stadio accidere aliquando solet. Quatenus igitur nulla in sua cujusque constitutione ratio sublit, quæ emetica prohibeat, semper ad eadem est confugiendum. Quod si justus habetur ex phlogistica agrotantis diathesi & plethora timor, ne quid detrimenti afferat sanguinis ista in caput congestio, quæ vomitum comitari solet, melius consultum erit, si ante emeticum non nihil detrahatur sanguinis.

Quarto die erumpit, ut supra diximus, proprium febris exanthema, quod critica interdum sequitur epistaxis,
ex qua

ex quibus non nihil minuuntur urgentia affecti capitis symptomata. Sudorificis, quæ dicuntur, & vesicatorii eruptionem exanthematis adjuvare, valde perniciosum est nec umquam tentandum. Quod si magna sanguinis congestione caput urgente nulla appareret epistaxis, tum locali sanguinis detractio, admotis aliquot ad tempora hircudinibus, vicem ejus supplere, præceptum erit, cui diligentius certe debebitur obsequium. Inter remedia autem, quæ a stadio febris indicata eum in finem adhiberi possunt, ut erupturam adjuvetur exanthema, efficacissimas probavit experientia frigidas ex aqua perfusiones.

Decurrente vero jam nervoso febris stadio, ad reliqua symptomata temperanda salutare momentum habebit, si æquabilem semper servas cutis actionem, quare calidius etiam operimentum, calida balnea, & quæ supra commendavimus, remedia, qualia sunt camphora, vesicatoria & molchus multum quantum conferunt ad levanda, quæ urgent, symptomata crissimque febris promovendam, sub qua largius propinandi sunt potus tepidi. Quod decimo & decimo quarto die advenientes foetidæ faciæ exonerationes sequitur, levamen, ut eas laxantibus promovere voluerint, multos impulit; quamvis autem in uno vel altero casu prospere forsitan cesserit ista naturæ subveniendi seque ad nutum ejus accommodandi sedulitas, præmonendum tamen videtur, nequis perpetuum inde sibi sumat exemplum. Difficultas, in quam incurramus accurate præscripturi, quatenus demum ad has exonerationes perficiendas stimulo arte factò opus habeat tubus intestinalis, periculumque, ne stimulo illo adventitio majores efficiamus dejectiones, quam quas in hoc stadio pati possunt corporis febris typhode satis imminutæ vires, discrimini vix evitando subiciunt hoc curationis præceptum,

ceptum, nec dubito, siquidem in primo febris stadio non omiseris, ut par fuit, statum respicere gastricum, qui cum febris nonnumquam complicatur &, utcumque fuerit, ecoproticis & clysteribus solutam servaveris alvum, quin tum futurus sit in posteriori febris stadio laxantium ad molimina critica adjuvanda usus supervacaneus.

Quibus in concreto nonnumquam induta apparet febris typhodes, formæ a norma aberrantes, ob diversam, qua disident, naturam a normali typhi forma diversam sibi poscunt curationem. Quando veris inflammationibus accensa sunt viscera, necesse est, ut ex toto adhibeatur methodus antiphlogistica. Venæ sectiones universales & locales, purgantia & alia remedia antisthenica, quæ in normali typhi forma curanda raro sunt idonea, profunt heic omnia. In nervosa autem typhi anomalia temperatiores esse debemus in antiphlogisticis in universum, muriate hydrargyroso & frigidis perfusionibus, liberiores contra in incitantibus. Prævalente vero systematis gastrici adfectu, necesse est, ut cum remediis, quæ præcipue sibi poscit febris typhodes, methodum eam antigastricam jungamus, quæ pro ingenio status gastrici aptissima videatur; neque tamen minus necesse est, ut in propria adfecti tibi intestinalis curatione, quantum par est, respiciamus, quæ hunc inter & reliqua febris symptomata intercedit, causarum & effectuum rationem. Adversus eam typhi anomalam, quam status putridi symptomata insigniunt, acidorum mineralium efficaciam comprobavit multorum annorum experientia. Acidum vitrioli vulgo adhibuerunt; majores autem vires acido muriatico tributas volunt Meijer & Reich, quod ad diarrhœam colliquativam imprimis utile momentum habere contendunt. Magnæ quoque cort. kinkinæ portiones commendatæ sunt, quamvis ob causas, quas

quas supra posuimus, in hoc quoque casu non omni suspicione careat ejus efficacia. Symptomata febris licet iis potissimum remediis leniantur, quæ ingenio morbi & rebus circumstantibus in univèrsùm accommodata sunt; attamen non est reticendum, plurima eorum tanta interdum vi intendi, ut singularem sibi vindicent medicantis attentionem peculiaremque possant curationem. Indicationibus his mitigatoriis seu, quæ dicuntur, palliatis ita accommodanda est curandi ratio, ut tamen in partiali ista symptomatum cura eam adhibeamus prudentiam, ne quod in hunc finem faciendum judicemus, generalibus, quæ ex ingenio morbi prodeunt, præceptis officiat. Quæ præcipuam postulant medici attentionem, symptomata sunt vigiliæ, sopor, delirium, convulsiones, hæmorrhagiæ, parotides, decubitus, vomitus, diarrhœa, obstructio alvi & meteorismus. Remedia, quæ ad hæc symptomata mitiganda felici successu adhiberi possunt, a plerisque jam, qui hanc materiem tractarunt, auctoribus sunt allata: unde supervacaneum mihi videtur in hoc opusculo, quod angustioribus circumscriptum volui limitibus, singulatim omnia recensere præcepta, quibus symptoma quodque curaturi præcipua obsequi debemus attentione.

Peracto tandem febris typhodis decursu, raro recidiva timenda. Facile quidem graves convalescentium errores novam excitant febrem, at novam plerumque hæc tum induit indolem, scil. si perfrixerit homo, rheumaticam, si gulæ indulserit, gastricam & quæ sunt reliqua. Præterea in dubium non vocamus, quin ingrata potissimum animi pathemata morbum interdum revocare possint. In regimine dietetico, quod constitutioni corporis & rebus circumstantibus accommodatur, tota sæpissime vertabitur convalescentis cura. Ad sanitatem vero perfectam maxi-
me

me confert, quod cibos nutrientes, qui facile concoquantur, parcius sed sapius sumat homo cum modico vini aut fortioris cerevisiæ usu, quin etiam infusum cort. Kinkinae, si hoc syaferit major debilitas, est hora quadam matutina propinandum. Huc pertinet etiam rusticatio, hilare amicorum consortium, vitæ rebus, quæ animum vel ingræte afficiant vel attentionem ejus nimis intendant, viribus accommodatus corporis motus, balnea tepida & accurata mundities. Quæ interdum, superato morbo, superfunt, symptomata molesta, qualia sunt dyspepsia, varii generis profluvia, sensuum externorum imbecillitas, affectio pectoris, tarda ulcerum a vesicatoriis & decubitu sanatio c. c. iis impugnanda sunt remediis, quæ sua cujusque conditio facile indicabit,